

Преподавание предмета “Музыка”

■ Значительным событием в педагогической жизни страны стал республиканский семинар “Преподавание предмета “Музыка” в учреждениях образования, расположенных в сельской местности, в условиях усиления идеологической основы в обучении и воспитании школьников”. Местом проведения семинара был выбран город Мозырь.

Учителя музыки должны постоянно открывать для своих учеников наследие отечественной музыкальной культуры и учить сохранять его. Это считает главным в своей работе участник семинара, руководитель методического объединения Партизанского района г. Минска, учитель музыки столичной гимназии № 7 Светлана Михайловна КОБАЧЕВСКАЯ. Она рассказывает читателям о семинаре и предлагает свою разработку обобщающего урока музыки “Мы — беларусы”.

Уроки музыки в сельской школе

Мозырищина — край богатой самобытной культуры, ярких традиций, талантливых людей. Это малая родина трех Героев Советского Союза, двух полных кавалеров ордена Славы, десятков талантливых поэтов, писателей, композиторов. В школах района старательно изучается культурное наследие Полесья.

Со всех уголков Беларуси съехались в Мозырь заместители директора, творчески работающие учителя музыки сельских школ, руководители методобъединений, методисты, курирующие предметы эстетического цикла. В работе республиканского форума приняли участие специалисты Министерства образования Республики Беларусь и Академии последипломного образования. Открытие семинара состоялось в Мозыре, а затем он продолжил свою работу в Скрыгаловской средней общеобразовательной школе имени Н. И. Шляги.

Участники отметили актуальность задач, внесенных в повестку дня семинара: определение основных направ-

лений деятельности педагогов по идеологическому воспитанию учащихся, знакомство с результативными формами и методами обучения на уроках музыки, изучение наиболее интересного опыта работы учителей по повышению качества преподавания музыки в школе.

В течение двух дней педагоги принимали участие в работе творческих мастерских, проводили мастер-классы, обсуждали на заседании круглого стола проблемы преподавания предмета “Музыка” в сельской школе. В частности, большое внимание было уделено значению национальных традиций в воспитании учащихся. Эта тема поднималась в выступлении Н. П. Карповой, методиста управления учебно-методической работы Академии последипломного образования Министерства образования.

Специфике деятельности учителя музыки в сельской школе был посвящен доклад ведущего инспектора управления общего среднего образования Министерства образования Республики Беларусь С. А. Простаковой; к здоровьесберегающим технологиям на уроках музыки привлекла внимание собравшихся Т. В. Фурман, методист Гомельского ГОИПК и ПРРиСО.

На второй день участников семинара радушно приняла Скрыгаловская СШ имени Н. И. Шляги — школа с тридцатилетней историей и богатыми традициями, что нашло свое отражение в экспозициях школьного музея. Ее ученики в течение ряда лет неизменно занимают призовые места в районных предметных олимпиадах, конкурсах юных поэтов “Искорки Полесья”; они — участники Республиканского конкурса “Земля — наш дом”.

Фольклорный коллектив школы три года подряд является победителем областного смотра художественной самодеятельности, его выступление покорило участников семинара.

Директор Скрыгаловской школы П. И. Демиденко познакомил гостей с работой педагогического коллектива по обеспечению реализации творческих способнос-

Выступление учеников Скрыгаловской СШ перед участниками семинара (фото автора)

О Мозыре участникам семинара рассказывает А. Г. Бобр, главный специалист отдела культуры Мозырского райисполкома (фото автора)

тей учащихся, представил методическую выставку “Преподавание музыки в школе”.

Об образовательном пространстве района рассказал начальник отдела образования Мозырского райисполкома В. А. Ткач. Волнующую всех тему подняла в своем выступлении С. А. Простакова: нормативно-правовое и учебно-методическое обеспечение образовательной области “Искусство”. Что такое урок музыки в сельской школе в условиях современной социокультурной ситуации, какое место на таком уроке занимает изучение белорусского песенного репертуара, роль учителя музыки в сохранении белорусского музыкального наследия и приобщении подрастающего поколения к культурным традициям своего народа — эти темы поднимали в своих выступлениях методист АПО Н. П. Карпова, старший преподаватель МГПУ имени И. Шамякина Л. М. Шнитман, учитель музыки СШ № 3 г. Минска А. П. Ващенко.

Литературно-музыкальная композиция “Я ўдзячны лёсу, што живу ў такой прыгожай непаўторнай вёсцы”,

подготовленная учениками Скрыгаловской СШ, подтвердила один из важнейших выводов многих выступлений: работа учителя музыки чрезвычайно важна в условиях усиления идеологической основы в обучении и воспитании школьников.

Одной из тем, представленных для обсуждения, стало использование новых технологий в преподавании музыки в сельской школе. С опытом работы учителей Гомельской области участников семинара познакомили заместитель директора Урицкой СШ Гомельского района Н. А. Ковалева и учитель музыки этой школы В. М. Ермоленко.

Практическую часть семинара составили открытый урок, который дал учитель музыки Скрыгаловской СШ Г. В. Яблонский, “Современные жанры музыки: традиции и новаторство. Наш современник Дмитрий Шостакович”, и урок по теме “Чем отличаются музыкальные “киты” в опере и балете”, который провела автор статьи.

Участники семинара выработали концепцию дальнейшей работы в области преподавания музыки в сельской школе, определили основные направления в организации воспитательно-педагогического процесса на уроке с учетом той важности, которую приобретает сегодня нравственно-патриотическое воспитание подрастающего поколения, формирование у детей сознательного интереса и уважения к национальной культуре. Семинар показал, насколько важна и ответственна сегодня работа учителя музыки в сельской школе, а также обобщил опыт неравнодушных и творческих педагогов, которые трудятся в этой области; подтвердил, что в Беларуси много талантливых, влюбленных в свою работу учителей-энтузиастов, благодаря которым наша страна никогда не утратит свою национальную культуру, свое богатое музыкальное наследие.

Абагульняючы ўрок у IV класе “Мы — беларусы” на тэме “Музычная культура Беларусі” з выкарыстаннем мультымедычных тэхналогій

Задачы: пазнаёміць з творчасцю лепшых дзеячаў беларускай музычнай культуры; садзейнічаць развіццю пазнавальнай актыўнасці вучняў, інтэлектуальных здольнасцей; выходзіць павагу да гістарычнага мінулага свайго народа, ашчадных адносін да народнай памяці, нацыянальна-культурных традыцый, да тых людзей, якія сваёй творчасцю ўзбагацілі нацыянальную і агульначалавечую культуру.

Абсталяванне: мультымедычны праектар, камп’ютэр, выстаўка творчых работ “Мы — беларусы”.

Ход урока

На экране карта Беларусі, гучыць песня “Завешся ты ласкава Белай Руссю” (слова В. Лучанок, музыка Л. Залужнага) у выкананні ансамбля “Вясёлыя пчалыты”.

Настаўнік. Ёсць у нашага народа легенда. У даўнія-даўнія часы крочылі па Белай Русі тры падарожнікі. Ішлі яны і днём, і ноччу, то лесам, то полем, то міжгор’ем. І пачулася ім чароўная музыка, дагэтуль невядомая. Увесё дзень ідуць, а музыка не аціхае. І прамовіў адзін: “Можа, здань гэта?” Далей ідуць, другі прамовіў: “Можа, гэта трава спявае?” Крочаць далей. Прыклаў трэці падарожнік вуха да сцяжыны і кажа: “Браткі! Тут зямля такая!..”

1-ы вучань.

У дзень пагодны,
Ды і ў золкі,
Ты іх пачуеш хоць калі...
Ох, колькі песень, песень колькі
У нашай роднае зямлі!
Спявае ўсё, не знаўшы зморы.
Куды ні глянеш — гусляры...
Спяваюць рэкі і азёры,
Спяваюць пушчы і бары.
Спявае колас
Песню хлебу,
Спявае і рабінцы клён,
Спявае ўсё, спявае неба,
Як неабдымны сіні звон.
Пятрусь Броўка.

У выкананні вучняў гучыць Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь (слова М. Клімковіча, Ул. Карызны, музыка Н. Сакалоўскага).

2-і вучань (чытае словы, напісаныя на экране).

Бог бярог Беларусь з сівай даўніны і з часоў, калі ўпершыню пакланіўся ратай не толькі маці-зямлі, якая

карміла і паіла яго, але і небу — простаму Тварцу ўсяго існага.

3-і вучань. Горды род Рагвалодаў пакінуў аб сабе памяць. Шмат паданняў складзена пра мужную Рагнеду, што і ў палоне была ў князя Уладзіміра, і княжыла на полацкім прастоле, бараніла яго.

Пра сыноў Рагнеды, Ізяслава-кніжніка і Яраслава Мудрага, усе летапісы памінаюць. А князь Усяслаў Чарадзеі зрабіў Полацк адным з самых слынных праваслаўных гарадоў у Еўропе: узвёў Сафійскі сабор.

Настаўнік паказвае на экране помнік Рагнедзе і Ізяславу ў Заслаўі.

2-і вучань. Унучка Усяслава — Прадслава — множыла славу Полацкай зямлі. Яна дванаццацігадовай дзяўчынкай пакінула дом і прыйшла ў манастыр, каб прыняць пострыг пад імем Ефрасінні. Дзень і ноч малілася яна за люд праваслаўны, за мір на зямлі, за росквіт навук і рамёстваў. Па яе волі за трыццаць тыдняў была ўзведзена каменная царква святой Багародзіцы.

3-і вучань. Восем стагоддзяў мінула, а слава Ефрасінні не знікла. Яе духоўны подзвіг жыве ў сэрцах людзей, асвятляючы іх шлях.

Гучыць музыка (скрыпка).

4-ы вучань. Жыў на свеце музыкі. Многа хадзіў ён па зямлі ды ўсё граў на скрыпцы.

Плача скрыпка, льюць людзі слёзы... А бывала яшчэ й так, што музыка быццам вырастаў у вачах людзей і тады іграў моцна, гучна... І людзі падымалі апушчаныя галовы, і гневам вялікім блішчалі іх вочы.

Але прыйшоў час, і музыкі не стала... Але памяць аб музыку не згіннула з ім разам. І з-памеж таго народу, катораму ён калісь іграў, выйдучы дзесяткі новых музыкаў і граннем сваім будучы будзіць людзей к свету, праўдзе, брацтву і свабодзе.

Паводле Максіма Багдановіча.

5-ы вучань. Паэзія Максіма Багдановіча глыбока рэалістычная, цесна звязаная з вызваленчай барацьбой беларускага народа. Любоў да Радзімы — адна з галоўных тэм яго лірыкі.

На экране — партрэт М. Багдановіча і яго словы: “Штодзённымі клопатамі поўна людское жыццё. Але, калі зварухнецца душа чалавека, толькі песня здолее спатолюць яе. Шануйце ж песні свае!”

6-ы вучань. Рыгор Раманавіч Шырма — вялікі беларускі музыкант. Ён працаваў, не шкадуючы сябе, каб зберагчы душу народнай песні. У студэнцкія гады Шырма даў клятву: “Нашу простую сялянчак, беларускую народную песню, вывесці ў людзі і зрабіць дамай высокага культурнага свету”.

Настаўнік паказвае партрэт Р. Шырмы. Гучыць беларуская песня “Рэчанька”.

7-ы вучань. На працягу ўсяго жыцця Рыгор Раманавіч збіраў і запісваў народныя песні (абышоў пешкі амаль усю Заходнюю Беларусь), стварыў Дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу і некалькі дзесяцігоддзяў заставаўся яе нястомным кіраўніком. Рыгор Шырма быў фалькларыстам-этнографам, старшынёй Саюза кампазітараў Беларусі, публіцыстам.

8-ы вучань. “Беларуская народная песня заўсёды ясная, пластычная і багатая, часцей засмучаная, чым рэзвая і гулівая, адзначаецца асаблівым роздумам аб жыцці і долі, — сцвярджаў Рыгор Шырма. — Цудоўная, шчырая, як народнае сэрца, мелодыя, высокапаэтычны верш народнай паэзіі з яго найўнымі жартамі і чароўнымі вобразамі — усё гэта, разам узятае, падымала беларускую песню на высокі мастацкі п’едэстал”.

На экране — аркестр Пружанскага музычнага вучылішча, у якім удзельнічаў і якім потым кіраваў Р. Шырма.

Гучыць песня “Ой, рана на Івана” ў выкананні дзіцячага гурта “Беларусікі”.

9-ы вучань. У адным з дамоў на праспекце Незалежнасці ў Мінску ўстаноўлена мемарыяльная дошка. Надпіс паведамляе, што ў гэтым доме жыў народны артыст СССР, прафесар Іосіф Іосіфавіч Жыновіч. (На экране — партрэт І. І. Жыновіча.)

У 1922 годзе ў Мінску на адным з канцэртаў перад слухачамі выступіў юны выканаўца, які цудоўна іграў на цымбалах. Гэта быў Іосіф Жыновіч, таленавіты музыкант-самувук. Пазней ён скончыў Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю і стаў выдатным майстрам, кіраўніком Беларускага дзяржаўнага аркестра народных інструментаў.

10-ы вучань. Ля вытокаў прафесійнай ігры на цымбалах стаяў Іосіф Іосіфавіч Жыновіч. Ён узбагаціў музычную культуру Беларусі. Памяць пра яго жыве ў запісах, якія таленавіты віртуоз-цымбаліст зрабіў на Беларускім і Усесаюзным радыё. У яго шмат вучняў, якія сталі салістамі, аркестрантамі, педагогамі.

На экране з’яўляецца партрэт І. І. Жыновіча, які іграе на цымбалах.

Настаўнік. Шмат сіл, энергіі, сапраўднага творчага энтузіязму ўклаў Іосіф Жыновіч у стварэнне народнага аркестра, якім ён кіраваў на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў. Сёння Дзяржаўны народны аркестр Рэспублікі Беларусь імя Жыновіча — славыты калектыў, яго ведаюць далёка за межамі нашай краіны. (На экране — Дзяржаўны аркестр імя І. І. Жыновіча.)

11-ы вучань. Міхаіл Казінец — народны артыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі. (На экране — партрэт М. Казінца.) Вучань і паслядоўнік народнага артыста СССР Іосіфа Жыновіча. Пад кіраўніцтвам Міхаіла Казінца народны аркестр набыў статус акадэмічнага калектыву. Міхаіл Антонавіч стварыў свой сімфанічны аркестр “Малаядая Беларусь”.

Гучыць беларуская песня “Саўка ды Грышка” ў выкананні гурта “Беларусікі”. На экране — здымак Г. Цітовіча.

12-ы вучань. Генадзь Цітовіч — народны артыст СССР, вядучы фалькларыст, заснавальнік і кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага хору (1952).

Склад выканаўцаў хору ўвесь час папаўняўся таленавітымі спевакамі, якіх Цітовіч знаходзіў у сваіх фальклорных экспедыцыях. З 1975 года да сённяшняга дня хорам кіруе вучань Цітовіча — Міхась Дрынеўскі.

Генадзь Цітовіч усё сваё жыццё прысвяціў вывучэнню і захаванню беларускай народнай музыкі. Ён сабраў звыш трох тысяч узораў нацыянальнай музычнай творчасці. (На экране — адзін з апошніх здымкаў Г. І. Цітовіча, зроблены ў яго дома ў красавіку 1985 г. незадоўга да яго смерці.)

Настаўнік. Генадзь Цітовіч казаў: “Песня, як і хлеб наш надзённы, — неразменнае багацце. Быў час, калі не было ні хлеба, ні валёнак. Але была песня. І мы выжылі. Быў час, калі не хапала ні стрэльбаў, ні гранат. Але была песня. І мы выжылі. Прыйшоў час, калі ёсць у нас усё. Ці амаль ўсё. І песня ў тым ліку. І мы жывём! І будзем жыць вечна, пакуль сэрцы б’юцца, пакуль не ачарсцее душа, пакуль жыве песня!”

13-ы вучань. “Спакон ваякоў Белая Русь заручана з песняй. І з песняй народнай — каляндарна-абрадавай, бытавой, лірычнай і жартоўнай. Ашчодраная багаццем гукі і фарбаў, яна нападзала людскія сэрцы непагаснай любоўю да роднай зямлі, да непаўторнай і адметнай прыгажосці яе прыроды. Песні абуджаюць у кожнага з нас лепшыя пачуцці, і перш за ўсё — любоў да сваёй Бацькаўшчыны, свайго народа. Дык кроцце ж па жыцці з песняй, бо яна верны друг назаўжды! Шануйце і любіце яе, як любіце і

шануеце сваіх бацькоў, сваю Радзіму”, — так сказаў Міхась Дрынеўскі, народны артыст Беларусі, прафесар.

На экране — здымкі Г. І. Цітовіча і М. П. Дрынеўскага.

14-ы вучань. Міхась Паўлавіч Дрынеўскі працягвае працу вялікага знаўцы беларускага фальклору — Генадзя Іванавіча Цітовіча. Калектыў Дзяржаўнага хору з годнасцю прадстаўляе Беларусь.

Якая б ні выконвалася музыка, Міхась Дрынеўскі ўмее прачытаць яе па-новаму, ён нібыта стварае гэту музыку ўпершыню. І настолькі пераканаўча, што прымушае сябе слухаць, разам з сабою дыхаць і забыцца на ўсё! (На экране — Дзяржаўны хор Рэспублікі Беларусь.)

У рэпертуары хору — беларускія народныя песні і танцы, фальклор іншых народаў, творы беларускіх кампазітараў.

Гучыць беларуская народная песня “Ох, і сеяла Ульяніца лянок”, запіс Г. Цітовіча.

Настаўнік. Кампазітар Ігар Міхайлавіч Лучанок (на экране — яго здымак) — асоба шматгранная. Згадаўшы яго імя, кожны ўспомніць песні “Спадчына”, “Мой роды кут”, “Алеся”...

15-ы вучань. Нарадзіўся Ігар Лучанок у Мар’інай Горцы. Назаўсёды запалі ў памяць кампазітара першыя пасляваенныя гады. Таму яму асабліва дарагая ваенна-патрыятычная тэма. Ігар Міхайлавіч заўсёды чула адгукаецца на падзеі ў краіне і ва ўсім свеце. Ігар Лучанок — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1969), лаўрэат прэміі Усесаюзнага Ленінскага камсамола (1972), заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі (1973), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1976), народны артыст Беларусі (1982), народны артыст СССР (1987), старшыня праўлення Саюза кампазітараў Беларусі (1980).

Гучыць песня “Спадчына” (словы Я. Купалы, музыка І. Лучанка).

16-ы вучань. Уладзімір Мулявін (1941 — 2003) — кампазітар, народны артыст Беларусі (1979), народны артыст СССР (1990), заслужаны дзеяч культуры Польшчы (1980).

Вучыўся ў Свядлоўскім музычным вучылішчы (1956 — 1958). З 1962 года артыст Беларускай філармоніі, з 1969 — мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага беларускага эстраднага ансамбля “Песняры”. Аўтар шматлікіх апрацовак беларускіх народных песень, якія арганічна спалучаюць стылістыку беларускай народнай песеннасці і сучаснай эстраднай музыкі (“Касіў Ясь канюшыну”, “Рэчанька”, “Купалінка”, “А ў полі вярба”, “Перапёлачка” і інш.). Сярод найбольш значных твораў — опера-прытча “Песня пра долю” (1972) паводле беларускіх абрадавых песень, вакальны цыкл “Я не паэт...” (1981) на словы Купалы, музычны спектакль “На ўвесь голас” (1988) на словы Маякоўскага, песенна-інструментальныя кампазіцыі “Праз усю вайну” (1985) на словы беларускіх і рускіх паэтаў, песні “Александрына”, “Завушніцы”, “Ой, калядачкі” і іншыя творы. Лаўрэат многіх музычных конкурсаў і фестываляў. Галоўны прыз фірмы “Мелодыя” — “Залаты дыск” (1982). Пісаў музыку да драматычных спектакляў і кінафільмаў. У творчай дзейнасці Мулявіна выканальніцкае майстэрства спалучаецца з глыбокім веданнем традыцый беларускага песеннага фальклору, арыгінальным выяўленнем у музыцы зместу літаратурных твораў. (На экране — здымак У. Мулявіна.)

Настаўнік. “Песняроў” ведалі і любілі не толькі ў Беларусі, а ва ўсім былым Савецкім Саюзе, а з 1977 года, калі яны зрабілі трыумфальнае канцэртнае турнэ па ЗША, нават ва ўсім свеце.

“Песняры” сваёй адметнай музыкай не далі беларусам забыцца пра фальклор. Гурт паклаў на музыку багата вершаў беларускіх паэтаў — ад Купалы і Багдановіча да Куляшова і Бураўкіна.

Мулявін нарадзіўся не ў Беларусі, але тут жыў і працаваў і таму адчуваў сябе беларусам. Ён шчыра любіў і выдатна разумее беларускую музыку і беларускую паэзію. Уладзімір Мулявін не проста прафесійны і таленавіты музыкант, а сапраўдны Пясняр. (На экране — ансамбль “Песняры”).

17-ы вучань. “Я мару стварыць у краіне школу, у якой вучыліся б таленавітыя юныя музыкі. І каб у гэтай школе ў іх выходзіліся не толькі прафесіяналізм і густ, але і чалавечая прыстойнасць ва ўзаемаадносінах. Гэта важна...” Гэтыя словы належаць Уладзіміру Мулявіну.

Гучыць песня “Жураўлі на Палессе ляцяць” у выкананні ансамбля “Песняры”.

18-ы вучань. Пакладзены на музыку вядомы верш Алеся Бачылы калісьці стаў гукавым сімвалам нашай краіны. “Радзіма мая дарагая” — кожны дзень мы чулі гэтую мелодыю як пазыўныя Беларускага радыё. І невыпадкова ў свой час менавіта яна была абрана ў якасці музычнай візітнай карткі Беларусі. Гэтая песня — прызнанне ў любові да роднага краю — і сёння кранае і сагравае нашы сэрцы.

На экране — здымак У. Алоўнікава.

Мелодыю песні напісаў народны артыст Беларусі Уладзімір Алоўнікаў. Пра Алоўнікава-рэктара і Алоўнікава-настаўніка былыя яго вучні сёння расказваюць амаль што легенды. Застаецца загадкай, як ён паспяваў усё рабіць. Ён аддаваў людзям свае веды, шчыра дзяліўся прафесійнымі сакрэтамі. Рэктар Акадэміі музыкі і выкладчык, Уладзімір Алоўнікаў яшчэ пісаў музыку і займаўся грамадскай дзейнасцю.

Усе вучні класа выконваюць песню “Радзіма мая дарагая” (словы А. Бачылы, музыка У. Алоўнікава).

19-ы вучань.

Вітаю працай кожны дзень
І адчуваю, што гадамі
Мне хочацца любіць людзей
Усё мацней, усё адданей...
З адных крыніц я п’ю ваду,
Адно заўжды мне свеціць неба.
З людзьмі жыву, з людзьмі іду,
І лепшай радасці не трэба.

Настаўнік.

Усе яны — мая радная.
І з імі помню я заўсёды:
Народ мой вечны, як зямля,
Я — зерне ў глыбіні народа.
Леанід Дайнека.

ЛІТАРАТУРА

Ракова Е. Я. Государственный народный оркестр БССР имени И. И. Жиновича. — Минск: Беларусь, 1978.
Шырма Р. Песня — душа народа. — Мінск: Маст. літ., 1993.
Нисевич С. Г. Белорусская музыкальная литература. — Минск: Выш. шк., 1971.
Белорусская музыка 1960 — 1980 годов. — Минск: Беларусь, 1997.
Мдзівані Т. Г., Сергіенка Р. І. Кампазітары Беларусі. — Мінск: Беларусь, 1997.
Музыкант. — 2005. — № 5.
Мы — беларусы. — Мінск, 2003.

Аўтар выказвае шчырую падзяку за дапамогу ў падрыхтоўцы ўрока рэктару Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі А. Ф. Рашчупкіну, калегам В. П. Пашук і В. Ф. Каган, вучню 8 “А” класа гімназіі № 13 г. Мінска Станіславу Кабачэўскаму і прапануе сваю дапамогу ўсім, каго зацікавіць гэты ўрок і хто пажадае правесці яго ў сваім класе.

(E-mail: Kobach@bk.ru.)